

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

ศักยภาพของการผลิตและการใช้สมุนไพรที่ยั่งยืนใน
ชุมชนล้านนา

ผู้เขียน

นางพาลี ศิริสะอาด

ปริญญา

วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (เภสัชศาสตร์)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผศ. ดร. สุรพล นชการกิจกุล ประธานกรรมการ
ผศ. ดร. สุณีย์ จันทร์สกาอ กรรมการ
ผศ. ดร. ยิ่งยง เทาประเสริฐ กรรมการ

บทคัดย่อ

การศึกษาศักยภาพการผลิตและการใช้สมุนไพรที่ยั่งยืนในชุมชนล้านนา มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินสถานการณ์ การผลิต และการใช้สมุนไพรเพื่อสุขภาพของชาวล้านนา และแสวงหารูปแบบการจัดการการผลิต และการใช้สมุนไพรที่ยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยทำการศึกษาในกลุ่มผลิตในด้านศักยภาพการผลิตจากธรรมชาติ การปลูกและการค้าวัตถุดิบ ความต้องการนำสมุนไพรไปใช้ในการผลิต และในการบริการสุขภาพ วิธีการรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้านี้ประกอบด้วย การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มหมอพื้นบ้าน และพ่อค้าการสำรวจในสถานที่ผลิตและพื้นที่เก็บข้อมูล การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในกลุ่มผู้ผลิตและผู้บริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร และการสนทนากลุ่มในกลุ่มเป้าหมาย โดยทำการศึกษาในชุมชนเชียงใหม่จำนวน 18 อำเภอ ผลการศึกษาพบว่า สมุนไพรจากแหล่งธรรมชาติในเขตภาคเหนือตอนบนที่หมอพื้นบ้านใช้ มีอยู่ 702 ชนิด แต่มีการนำมาผลิตเป็นยาพื้นบ้านจำนวน 108 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 15.4 นับว่าการนำสมุนไพรไปใช้ยังไม่เต็มศักยภาพ สำหรับการปลูกสมุนไพรในชุมชน พบว่ามีการปลูก 5 ลักษณะคือการปลูกพืชผักสมุนไพรใช้เป็นอาหารในครัวเรือน การปลูกพืชสมุนไพรเพื่ออนุรักษ์และให้ประโยชน์ของสาธารณะ โดยมีกรมประมงเป็นผู้นำกิจกรรม สำหรับการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อ

ขาย ทั้งขายเป็นรายบุคคล ขายแก่กลุ่มชุมชนและขายเป็นเครือข่าย การปลูกพืชสมุนไพรที่มีการควบคุมปัจจัยการผลิต การปลูกเพื่อการส่งออก และการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อการวิจัย พบว่าในพื้นที่ที่ศึกษามีศักยภาพในการผลิตและการใช้พืชสมุนไพรสูง เว้นแต่การผลิตกลุ่มวัตถุดิบสมุนไพรกิ่งสำเร็จรูปและน้ำมันหอมระเหย เครื่องดื่มสมุนไพร และเครื่องสำอางของกลุ่มชุมชนยังขาดศักยภาพ ในตลาดมีความต้องการวัตถุดิบสมุนไพรกิ่งสำเร็จรูปและน้ำมันหอมระเหยซึ่งไม่สามารถปลูกและผลิตสินค้าที่มีคุณภาพได้ทัน ในขณะที่เดียวกัน การปลูกพืชสมุนไพรไม่ได้เน้นเพื่อเศรษฐกิจ พบว่ามีการหาสินค้าจากป่าเพื่อขายมากกว่าการปลูก เนื่องจากไม่แน่ใจว่าจะมีตลาดรองรับหรือไม่ ผู้วิจัยพบว่า โรงงานยาแผนโบราณที่เกิดขึ้นใหม่ มีแนวโน้มในการนำวัตถุดิบจากป่ามาใช้โดยขาดการควบคุมจากรัฐเช่น รางแดง ทำให้สมุนไพรดังกล่าวหายากขึ้น ได้แก่ กำลั้งเสื่อโคร่ง กำแพงเจ็ดชั้น ม้ากระทืบโรง อบเชยและฮ่อสะพายควาย แสดงให้เห็นว่าการผลิตและการใช้พืชสมุนไพรยังขาดระบบการจัดการที่ดีและยั่งยืน โดย รัฐบาลจัดการให้มีแผนงานในการพัฒนาสมุนไพรที่ยั่งยืนโดยใช้พืชสมุนไพรเป็นฐานเศรษฐกิจ โดยให้มีการจัดการด้านการศึกษา การอบรม การปลูก ขบวนการแปรรูปและการตลาดและจัดให้มีเครือข่ายผู้ปลูก ในชุมชนที่มีธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ควรใช้หลักการเดียวกับชุมชนบ้านหัวทุ่ง ชุมชนบ้านแม่กำปองและชุมชนบ้านเจียงซึ่งไม่เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและสร้างความเศรษฐกิจแบบพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองก่อน มีการดูแลจัดระบบการใช้และการอนุรักษ์สมุนไพรที่นำออกจากป่า สำหรับในกลุ่มผู้ปลูกเป็นอาชีพควรดำเนินการเป็นเครือข่ายผู้ปลูก ภาครัฐควรเข้ามาจัดการเรื่องนโยบาย ระบบการตลาดและการจัดการเรียนรู้โดยสนับสนุนการวิจัยทุกด้าน ในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนเพื่อใช้สมุนไพรดูแลสุขภาพ อาจจัดเป็นแหล่งบริการสุขภาพให้ครบวงจรเช่นการจัดเป็นโซนหรือทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวเชิงภูมิปัญญาและการอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและส่งเสริมการใช้สมุนไพรที่มีเป้าหมายเพื่อให้รู้คุณค่าที่แท้จริงของพืชสมุนไพร

ข้อเสนอแนะ การวิจัย ได้ดำเนินการศึกษา โดยการใช้วิธีการหลากหลาย ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ การสำรวจสมุนไพร และการใช้แบบสอบถามในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เพื่อสะท้อนภาพการผลิตและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งยังคงมีวัฒนธรรมการใช้สมุนไพรแบบพื้นบ้าน สำหรับข้อมูล ปริมาณการจำหน่ายและสูตรยาทั้งหมดของผู้ประกอบการมีข้อจำกัดที่ได้ไม่ครบถ้วน เพราะเป็นความลับ จึงเปิดเผยเท่าที่ทำได้ นอกจากนี้ข้อมูลมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ข้อมูลที่เสนอ ณ เวลานี้เพื่อสะท้อน นโยบายและภาพการดำเนินงานของรัฐที่เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สมุนไพรในภาคเหนือ ในอนาคตรัฐควรดำเนินการสำรวจสมุนไพรให้ครอบคลุมทั่วภาคเหนือ

Thesis Title	The Potential of Production and Sustainable Utilization of Herbs in Lanna Community	
Author	Mrs. Panee Sirisa-ard	
Degree	Doctor of Philosophy (Pharmacy)	
Thesis Advisory Committee	Asst. Prof. Dr. Surapol Natakankitkul	Chairperson
	Asst. Prof. Dr. Sunee Chansakaow	Member
	Asst. Prof. Dr. Yingyong Taoprasert	Member

ABSTRACT

The main aim of this study is to explore the production potential and sustainable utilization of medicinal herbs in the Lanna Community. Subsumed within this aim are the following objectives: to assess the production and utilization characteristics of medicinal herbs in the Lanna community; to examine the management practices of medicinal herb production in terms of sustainability.

To fulfill the above aim and objectives, the following research methods were used to collect data for the exploratory study: participatory observation, in dept interview of folk doctors and traders, survey on-field production and structured interview of those involved in the production of herb, followed by an in-depth focus group discussion in the 18 Amphurs of Chiang Mai.

The respondents under study can be categorized into four groups, namely, the cultivators, producers of herbal products; from communities, hospitals, industries, the traders or merchants and the users of herbal products. The findings of the exploratory study are as follows: of the 702 kinds of medicinal herbs found in the forests of the northern part of Thailand, only 108 kinds, 15.4 per cent were used by the village or

folk healers, who are the main users. Five main types of cultivation practices can be discerned from the field study in terms of production, namely, (a) the home growers who cultivate the medicinal herbs for their own consumption, (b) the conservationists (who belong mainly to the monistic order) who cultivate the herbs for conservation purposes, (c) the individual growers who grow herbs for the local market or for their network market, (d) the commercial growers who grow the herbs on an organized commercial scale based on quality control, and (e) the organizations who cultivate the medicinal herbs for their researches. The potential of production and utilization of herbs in Lanna community were high, except for the production of food supplementary herbal products, herbal tea and cosmetics which were produced from many groups of communities. In the market, there were demand for processing raw materials from herbs and many kind of essential oil, but there were no good quality products supplied in time. There was no cultivation of herb for economic. In times of uncertainty of the market demand for medicinal herbs, most of the herbs were extracted from the forests. Regulation of extraction of medicinal herbs from the Lanna forests is lax. As such, incidence of over-exploitation of medicinal species, such as Rang-daeng, Khumlung-suerkrong, Kumpang-jaetchunt, Ma-katuplong, Oopcher and Hao-sa-py-quey, in times of high market demand is common. If this exploitation is left unchecked, then the likelihood of valuable medicinal herbs becoming extinct would be a reality soon. The government can implement a sustainable development plan to develop a medicinal herb-based economy for the remote Lanna communities through proper education and training on medicinal herb cultivation, processing and marketing. In growers, there should be a net working setting up between them.

The inferences that can be drawn from and suggestions that can be made to the above findings are as follows: in communities which are rich in natural resources, such as the Ban Huatung, Ban Maekumpong and Ban Chiang Community, the government should develop a sustainable conservation development plan to educate these communities on the importance of sustainable development in enriching their social and economic livelihood. The subsistence economy of these communities should be transformed into self-help and cooperative-based economy in which economic activities become more diversified, such as the cultivation of more varieties of medicinal herbs to improve the biodiversity of the herbs rather than the present

focus on cultivating single plant species. Using the rich natural resources of the forest environment and with proper land use controls in place, eco-health tourism and cultural tourism can be developed in these remote communities so as to stimulate the economic growth of these places.

Suggestions from this study are: this study used many methods in collecting data. There were limitations in data obtained from some enterprises and some folk healers about their medicinal herbal products produced. Although the data obtained were not stable, but these intended to reflect government's policy and the implementations about production, utilization and management practices of herb in Lanna community. It should be government's policy to investigate the medicinal herbs in the northern forest.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved